

4.2. Participatiegraad

Om de vooropgestelde steekproef van 10.000 personen te realiseren, werden 35.023 huishoudens geselecteerd op basis van het Nationaal Register. Met 11.568 huishoudens werd gepoogd contact op te nemen om de leden ervan te bevragen (de overige huishoudens waren reservehuishoudens). Van 4.664 huishoudens werden de leden (maximaal 4) effectief bevraagd, terwijl 3.303 huishoudens weigerden aan de enquête deel te nemen. Met 3.601 huishoudens kon, om diverse redenen, geen contact gerealiseerd worden.

Voor de bespreking van de participatiegraad wordt het volgend onderscheid gemaakt:

- huishoudens waarmee – onafgezien van de reden - geen interview gerealiseerd werd (NP);
- huishoudens die expliciet weigerden aan de enquête deel te nemen (NR);
- huishoudens waarmee een contactname onmogelijk was (NA).

Een studie van de karakteristieken van de huishoudens die weigerden aan de enquête deel te nemen (NR), of waarbij het onmogelijk was om ze te contacteren (NA), is zowel vanuit een organisatorisch als een statistisch oogpunt belangrijk:

- op organisatorisch vlak kan de steekproef voor een volgende enquêtering zo worden samengesteld dat bv. de kans dat nu ontbrekende types huishoudens zouden deelnemen, vergroot.
- op statistisch vlak kan het niet deelnemen van uitgenodigde huishoudens de resultaten van de bevraging beïnvloeden. Zo kan beargumenteerd worden dat de resultaten van de bevraging afkomstig zijn van een bepaald 'soort' huishoudens, met name die huishoudens die bereid waren deel te nemen. Deze huishoudens kunnen verschillend zijn van die huishoudens die weigerden deel te nemen, waardoor de resultaten beïnvloed worden.

De niet-deelname aan de enquête situeert zich niet alleen op het niveau van de huishoudens: ook leden van deelnemende huishoudens konden weigeren aan de bevraging deel te nemen. Van de 4.664 huishoudens die deelnamen aan de enquête, waren er 117 waarbij één of meerdere leden de deelname weigerden.

Dit kleine aantal maakt dat een afzonderlijk analyse van de weigering op individueel niveau slechts van bijkomend belang en daarom niet verder doorgevoerd zal worden.

Tenslotte kan de situatie waarbij deelnemende individuen weigerden op één of meerdere vragen te antwoorden zich ook voordoen. De frequentie hiervan is uiteraard afhankelijk van de vraag in kwestie. Deze vorm van weigering was in het algemeen beperkt en was nooit hoger dan 11%. In de studie van de resultaten van de Gezondheidsenquête, werden ontbrekende gegevens niet in de analyse betrokken.

4.2.1. Huishoudens die niet gecontacteerd konden worden

Van de huishoudens die voor deelname aan de enquête uitgenodigd werden, kon om verschillende redenen geen contact gerealiseerd worden met 3.601 onder hen (geen contact ondanks verscheidene telefoontjes en huisbezoeken, een administratieve beslissing om de contactname stop te zetten omdat de doelstelling op regionaal niveau was gerealiseerd, verandering van interviewer,....)

Het globale cijfer niet-contacteerbare huishoudens (NA) (gestandaardiseerd voor provincie en voor leeftijd en geslacht van de referentiepersoon) kan op 24,5 % geschat worden.

In Tabel 3.9. wordt de participatiestatus per regio, grootte van het huishoudens, en leeftijd, geslacht en nationaliteit van de referentiepersoon weergegeven.

Tabel 3.9. Aantal voor deelname uitgenodigde huishoudens en de participatiestatus, Gezondheidsenquête, België, 1997

	Uitgenodigd	Geen contact (%) – (NA)	Gecontacteerd	Weigering (%) – (NR)	Deelname (%)
<u>Leeftijd*</u>					
0-14	48	62,8	15	46,7	53,3
15-14	693	48,3	333	36,7	63,3
25-34	2038	29,3	1271	31,0	69,0
35-44	2009	24,0	1045	34,1	65,9
45-54	1894	22,5	1350	40,8	59,2
55-64	1630	21,0	1196	41,8	58,2
65-74	1804	20,3	1376	45,6	54,4
75+	1452	27,7	1021	49,4	50,6
<u>Geslacht*</u>					
Vrouw	3790	22,9	5497	37,8	62,2
Man	7778	28,9	2470	44,2	55,8
<u>Nationaliteit*</u>					
Belg	9612	22,4	6939	39,1	60,9
Niet-Belg	1956	42,3	1028	42,9	57,1

(*) de kenmerken (geslacht, leeftijd,...) voor de referentiepersoon van ieder huishouden in het Nationaal Register.

Tabel 3.9. Aantal voor deelname uitgenodigde huishoudens en de participatiestatus, Gezondheidsenquête, België, 1997

	Uitgenodigd	Geen contact (%) – (NA)	Gecontacteerd	Weigering (%) – (NR)	Deelname (%)
<u>Verblijfplaats</u>					
Vlaams	3210	20,2	2521	39,0	61,0
Brussels	4685	41,1	2757	42,6	57,4
Waals	3673	26,2	2689	39,2	60,8
België	11568	24,5	7967	39,5	60,5
<u>Grootte huishouden</u>					
1	4970	35,9	2895	41,6	58,4
2	3216	20,3	2410	42,6	57,4
3	1594	17,0	1238	39,9	60,1
4+	1788	17,3	1424	31,3	68,7

De proportie huishoudens die niet gecontacteerd konden worden is het hoogst:

- indien de leeftijd van de referentiepersoon jonger is dan 25 jaar. Met uitzondering van deze groep kon geen leeftijdseffect vastgesteld worden.
- indien de referentiepersoon een man is (29%)
- in het Brussels gewest (41%)
- indien de referentiepersoon niet de Belgische nationaliteit heeft. Toepassing van een logistische regressie (waarin geslacht, nationaliteit van de referentiepersoon, regio en grootte van het huishouden werd opgenomen) geeft aan dat de kans opdat een niet-Belgisch huishouden deelneemt aan de enquête slechts 60% is van de kans opdat een Belgisch huishouden deelneemt.

4.2.2. Huishoudens die weigerden aan de enquête deel te nemen

Van de 7967 huishoudens waarmee een contact gerealiseerd werd, stemden 3.303 huishoudens niet in met deelname. Het globale percentage weigeringen (gestandaardiseerd voor provincie, leeftijd en geslacht van de referentiepersoon) bedraagt 39,5 % of, omgekeerd, de participatiegraad bedraagt 60,5%

De participatiegraad varieert in functie van bepaalde kenmerken van het huishouden:

- ze is lager naarmate de referentiepersoon ouder is
- ze is het laagst indien de referentiepersoon een man is (56%);
- ze is het laagst indien de referentiepersoon niet de Belgische nationaliteit heeft (57%);
- ze is het laagst in het Brussels Gewest (57%);
- ze stijgt naarmate de grootte van het huishouden stijgt.

4.2.3. Invloed van niet deelnemende huishoudens op de resultaten van de Gezondheidsenquête

De vraag kan gesteld worden in welke mate niet-deelname van huishoudens (vanwege niet contacteerbaar of vanwege weigering) de resultaten van de enquête kan beïnvloeden. Uit het voorgaande werd duidelijk dat de kans van niet-deelname groeide naarmate de huishoudgrootte kleiner was. Er zou bijvoorbeeld gesteld kunnen worden dat kleinere huishoudens hogere inkomens hebben en minder makkelijk te contacteren zijn vanwege het feit dat de leden ervan werken. Als een gevolg hiervan zou de gerealiseerd steekproef meer huishoudens met een lager inkomen kunnen omvatten, wat de resultaten van de bevraging kan beïnvloeden.

Om dit effect na te gaan zou een meervoudige imputatie van gegevens voor de niet-deelnemende huishoudens overwogen kunnen worden. Binnen het kader van de Gezondheidsenquête kan dergelijke imputatie niet doorgevoerd worden gezien het feit dat omtrent deze huishoudens erg weinig informatie voor handen is (met name enkel de gegevens van het Nationaal Register). De toepassing van een meervoudige imputatie zou aldus het gevaar in zich dragen om tot onzinnige resultaten te komen.

Bovendien mag gesteld worden dat het gebruik van wegingsfactoren (namelijk in functie van leeftijd, geslacht, grootte van het huishouden en verblijfplaats) bij de analyse van de resultaten deels de mogelijke bias als resultaat van non-participatie compenseert.

4.2.4. Weigering van te antwoorden op een vraag

In totaal werden 10221 individuen voor de Gezondheidsenquête geïnterviewd. In een aantal gevallen weigerden de geïnterviewden een of meerdere vragen te beantwoorden. Veelal is het aantal ontbrekende gegevens zeer laag (0 tot 2 à 3 %). Het aantal ontbrekende gegevens overschreed voor geen enkele vraag de 11%. Niettemin stijgt het aantal ontbrekende gegevens wanneer verschillende vragen samen beschouwd worden (bv. bij de constructie van indicatoren). In de algemene analyse worden dergelijke gevallen niet meegenomen.

Het is daarom van belang na te gaan wat het potentieel effect is van het niet meenemen van ontbrekende gegevens op de analyse van de onderzoeksresultaten. Om dit na te gaan werd de werkwijze van meervoudige imputatie van ontbrekende gegevens toegepast. Hierbij is het de bedoeling op basis van de antwoorden op andere vragen het ontbrekend gegeven te voorspellen.

Als voorbeeld wordt de vraag naar de subjectieve inschatting van de eigen gezondheid gekozen. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen twee groepen; diegenen die de eigen gezondheid als "zeer goed" of "goed" beoordelen en diegenen die de eigen gezondheid als "redelijk", "slecht" of "heel slecht" inschatten. De proportie ontbrekende gegevens voor deze vraag bedroeg 3%. Om deze ontbrekende gegevens te voorspellen werd gebruik gemaakt van de antwoorden op de vragen aangaande het geslacht van de persoon, diens leeftijd, verblijfplaats, opleidingsniveau, inkomensniveau en rookgewoontes. Vastgesteld kan worden dat de geschatte waarden (Odds ratio's) in het laatste geval iets lager liggen dan in het geval de analyse uitsluitend toegepast wordt op respondenten waarvoor alle informatie aanwezig is. Ook de betrouwbaarheidsintervallen zijn kleiner. Niettemin mag ervan uitgegaan worden dat de conclusies, uitsluitend gebaseerd op de resultaten voor de respondenten waarvoor alle informatie aanwezig is, in essentie ongewijzigd blijven.

4.2.5. Besluit

Gezondheidsenquêtes worden onvermijdelijk geconfronteerd met het probleem van ontbrekende gegevens. Dergelijk probleem kan de resultaten van zo'n enquête beïnvloeden. De aanpak van de Gezondheidsenquête in België impliceert specifieke problemen voor wat betreft de niet-deelname. Als gevolg van de stapsgewijze steekproeftrekking zijn er verschillende redenen waarom pogingen iemand te interviewen, mislukten. Deze niet gerealiseerde interviews brengen ontbrekende gegevens met zich mee.

Een analyse van de niet-deelname toont aan dat huishoudens die niet gecontacteerd konden worden of expliciet weigerden deel te nemen een profiel vertonen dat verschillend is van het profiel van de huishoudens die effectief bevraagd werden. In de toekomst kan hiermee rekening gehouden worden om de organisatie van de Gezondheidsenquête te optimaliseren. Zo kunnen er bijvoorbeeld in gebieden met een hoog percentage niet-deelname het aantal enquêteurs verhoogd worden zodat zij meer tijd kunnen besteden aan het contacteren van de huishoudens.

Een analyse van ontbrekende gegevens op het niveau van de afzonderlijke vragen geeft aan dat er nauwelijks verschillen vastgesteld kunnen worden tussen de resultaten van personen waarvoor alle noodzakelijke gegevens aanwezig waren en deze gebaseerd op meervoudige imputatie van ontbrekende resultaten. De invloed van ontbrekende gegevens op de resultaten zijn, zo lijkt het, verwaarloosbaar.

Tenslotte dient benadrukt te worden dat heel wat energie gespendeerd werd om ervoor te zorgen dat de niet deelname op huishoudniveau zo laag mogelijk gehouden werd. Zo werd aan alle uitgenodigde huishoudens een folder opgestuurd om de doelstellingen van de enquête duidelijk te maken, diende de enquêteur

meerdere malen te pogen contact met het huishouden op te nemen,.... Tevens werd een systeem op poten gezet om niet deelnemende huishoudens te vervangen door andere huishoudens met eenzelfde profiel.